

Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde Sergilenen İğne Oyası Yazmaların Hikayesi

Zekiye ÇOBAN* Başak ÇELİK**

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 06.05.2025
Makalenin Kabul Tarihi: 23.06.2025
DOI: 10.54970/turkuaz.1693198

ÖZET

Anadolu kültüründe önemli yeri olan yazmaların tarihçesi aslında Orta Asya'ya kadar uzanır. Orta Asya Türk kültüründe oya olarak geçmekte ve Türk devletleri arasında farklı isimlerle anılmaktadır. Çeyiz, düğün, mevlit gibi kutlamalar için yapılan yazmalar aslında köklü bir kültüre ev sahipliği yapar. Anadolu coğrafyasında kadınlarımızdan kalan ve geçmişin ışığını yansıtan el sanatlarının eşsiz bir ögesidir. Geleneksel Türk El Sanatları içerisinde yer alan yazma işleri, diğer el sanatları gibi anlam yüklüdür. Doğadan esinlenerek, bitkisel ya da geometrik motiflerden oluşan kenar süslemeleri ile hangi yöreye ait olduğunu ve anlam olarak ne ifade ettiğini anlatmaktadır. Türk kültüründe çeyizlik olarak hazırlanan bu yazmalar kadınlar tarafından büyük bir özenle işlenmektedir. Bu çeyizler serildiği zaman "çeyiz sandığı" dediğimiz ürünün içerisinde sergilenir ve halk kültüründe önemlidir. Yazmaların kenar süslemelerinde iğne veya boncuk oyaları gibi teknikler kullanılır. Bu çalışmada ele alınan konuyla ilgili olarak Mersin Olgunlaşma Enstitüsü'nde sergilenen iğne oyaları incelenmiştir. Söz konusu çalışmalar, Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde sergilenen iğne oyası yazmalar üzerinden detaylandırılmıştır. Araştırma sürecinde, atölye gözlemleri, görsel dokümantasyon, literatür taraması ve çalışanlarla yapılan sözlü görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmalardan elde edilen verilerle, geçmişten günümüze ışık tutan yazmalar hakkında yazılı kaynak haline getirilmiştir. Ayrıca, bu yazmaların yaşam alanlarına dâhil edilmesiyle kültürel mirasın hafızalarda korunması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yazma, İğne Oyası, Motif, Geleneksel El Sanatları, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü.

Content of this Journal is licensed
Under Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International
(CC BY-NC 4.0)

The Story of the Needle Lace Scarf Exhibited in Mersin Maturation Institute

ABSTRACT

The history of the embroidered fabrics, which hold an important place in Anatolian culture, actually extends to Central Asia. In Central Asian Turkish culture, they are referred to as "oya" and are known by different names among Turkish states. Embroidered fabrics, made for celebrations such as dowries, weddings, and religious gatherings, host a deep-rooted culture. They are a unique element of handicrafts left by the women

* (Sorumlu Yazar), Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, Mersin-Türkiye.

E posta: zekiyecoban11@gmail.com, ORCID Id: 0009-0003-5417-5746

** Uzm. Sanat Tarihçi, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, Mersin-Türkiye.

E posta: basakcelikk14@gmail.com, ORCID Id: 0009-0001-6808-5325

of Anatolia, reflecting the light of the past. The embroidery works, which are part of traditional Turkish handicrafts, like other crafts, carry significant meaning. With borders decorated with natural, botanical, or geometric motifs, they indicate which region they belong to and convey their symbolic meaning. In Turkish culture, these embroidered fabrics are carefully crafted by women as part of the dowry. When laid out, they are displayed within what is called a "dowry chest," which holds cultural importance in folk traditions. Techniques such as needlework or bead embroidery are used in the border embellishments of these fabrics. In this study, needlework embroideries displayed at the Mersin Maturation Institute were examined. The works in question were detailed through the needlework embroidered fabrics exhibited at the Mersin Olgunlaşma Institute. During the research process, methods such as workshop observations, visual documentation, literature review, and interviews with workers were employed. The data obtained from these works shed light on the embroidered fabrics, from the past to the present. Additionally, by integrating these embroidered fabrics into living spaces, the aim was to preserve the cultural heritage in people's memories.

Keywords: Kerchief, Needle Lace, Motif, Traditional Turkish Handicrafts, Mersin Maturation Institute.

GİRİŞ

Tarih boyunca örgü kültürü farklı teknik ve kompozisyonlarda kendini göstermiştir. Türklerde örücülükle ilgili ilk kaynaklar Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılmış, M.Ö. 7 ve 8.yüzyıllarda Orta Asya'da bulunan Hunlar'a ait Pazırık Kurganındaki bulgular arasında örücülükle ilgili birtakım örnekler görülmüştür (Akpınarlı, 1995: 12). Aynı zamanda 1905 yılında Menfis'te yapılan kazılarda bulunan balık ağlarında kullanıldığı gözlemlenmiş, bu bağlamda arkeolojik buluntuların M.Ö. 2000 yılından daha eskiye dayandığı düşünülmektedir (Yıldız, 2023: 2013-2014).

Tarihsel süreç içerisinde geleneksel el sanatlarımızın ve kültürümüzün önemli bir örneği olan oylar, süslemek-süslenmek amacıyla yapılan ve aynı zamanda verdikleri mesajlarla bir iletişim aracı olarak da kullanılan, örgü tekniklerinin uygulandığı bir dantel çeşididir (Onuk, 2000: 3-4). Bu el sanatlarının çoğu kadın işleri olarak adlandırılabilir. Yapılan bu birbirinden güzel el sanatlarının her biri bir anlam taşımakta, kullanılan her motifin de kendine özgü bir anlamı bulunmaktadır. Yazma kenarlarındaki işlemler birçok farklı malzeme ve teknikle işlenmiş, işlenen bu yazmalar kadınların baş aksesuarı olmuş ve süsleme ögesi olarak da yöreden yöreye farklılıklar göstermiştir (Öngen, 2023: 150-160). Oya kelimesine farklı kültür ve dillerde karşılıklılaşılması Anadolu'ya ve Anadolu kadınına ait bir el sanatı olduğu ve Türk sanatına özgü olduğunu göstermektedir. Bazı kaynaklarda da iğne ile yapılan örgülerin 12. yüzyılda Anadolu'dan Yunanistan'a oradan da İtalya yolu ile Avrupa'ya geçtiği bilinmektedir (Akpınarlı ve Karabacak, 2017: 1881). El işlemeciliği ve özellikle iğne oyları, Anadolu'da 18. yüzyılda en parlak dönemini yaşamış olsa da Tanzimat sonrası dönemde, yanlış anlaşılan Batı hayranlığı ve bunun yol açtığı taklitçilik eğilimleri nedeniyle iğne oylarına olan ilgi azalmıştır. Cumhuriyet döneminde ise yeterince ilgi görmemekle birlikte, oylar geleneksel yöntemlerle günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır (Yenisoy, 2019: 90).

Oya ve dantel terimleri zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da, yapım teknikleri açısından farklılık göstermektedir. Dantel; tığ ile örülen ve gerektiğinde sökülebilen bir yüzey türüdür. Oya ise diğer dillerde tam karşılığı bulunmayan, Türk kültürüne özgü önemli bir el sanatı ürünüdür. Batı dillerinde geçen "lace" kavramı, genellikle tığ, şiş ya da iğneyle oluşturulan, düğüm içermeyen ve iki boyutlu bir yüzey meydana getiren dantel türlerini tanımlar. Bu sebeple "lace" ifadesi oya değil, dantel için uygun bir karşılıktır. Buna karşılık iğne oyası; ince ve sık düğümlerle yapılan, kimi zaman tek başına takı veya aksesuar olarak, kimi zaman da giysi ve ev eşyalarını süslemek amacıyla kullanılan; zanaatten sanata uzanan bir el emeği ürünüdür ve bu yönüyle dantelden daha

gelişmiş bir yapıya sahiptir. Özellikle iğne oyası; tek, çift ya da üç boyutlu yapılabilmesi, sıkı düğümlerle şekillendirilmesi ve zaman zaman at kılı veya tel gibi farklı malzemelerin kullanılmasıyla, oya çeşitleri içinde özgün bir yere sahiptir. (Ayaz, 2020: 204; Soysaldı, 2020: 161-162).

Türk işlemecilik sanatının önemli bir unsuru olan oylar yapım tekniği ve kullanılan araçlara göre dört ana gruba ayrılmıştır. İğne, tığ, mekik ve firkete oyları fonksiyonlarına göre isimlendirilmiş aynı zamanda araç -gereç olarak kolayca temin edilebilir olmaları ve örgü temelli teknikleri sayesinde her ortamda rahatlıkla uygulanabilir olmuşlardır (Özdemir ve Çeler, 2021: 1-9). Özellikle iğne oyasında genellikle ipek olmak üzere çeşitli iplik türleri tercih edilmiştir. Bu oylar, düğümlene tekniğiyle dikiş iğnesi kullanılarak yapılmıştır. Oluşturulan düğümler sıkıldıkça küçülür ve bu sayede ortaya üçgen, kare, dörtgen ve dikdörtgen biçiminde gözler çıkarmaktadır. Örülen desenlere ise "birli", "pirinç", "mecnun yuvası" ve "tırabzan" gibi adlar verilmiştir. İğne oyasında farklı boyutlarda dikiş iğneleri araç olarak kullanılmıştır (Gümüş ve Uray, 2018: 1-15). Buna ek olarak iğne oyları, teknik yapılarına ve kullanım alanlarına göre iki gruba ayrılır. İlk gruptaki oylar, doğadan esinlenen, üç boyutlu, ince işçilikle hazırlanmış, çok renkli ve katmanlı motiflerden oluşur. Bu tür oylar, özellikle Batı Anadolu'da giyim-kuşam kültürünün ayrılmaz bir parçası olup gelin tacı, kadın fesleri, göynek yakalıkları, Zeybek başlıkları ve yazmalar gibi aksesuarlarla bireyin sosyal statüsünü ve medeni durumunu simgelemektedir. Sanatsal değeri yüksek olan bu örnekler, pek çok müze ve özel koleksiyonda sergilenmektedir. İkinci grup ise iki boyutlu oyları kapsar. Dantel benzeri yüzeyler oluşturan bu oylar; masa, sehpa, dolap örtüleri gibi ev tekstilinde ya doğrudan yüzey olarak ya da kenar süslemesi şeklinde kullanılmaktadır. Ayrıca mevlit ve namaz örtülerinin kenar süslemelerinde de yaygındır. Düğümlü ilmek tekniğiyle yapılan bu oylar, kolasız da net bir görünüm sağlar ve pratik kullanım sunmaktadır (Soysaldı, 2020: 163; Vanlı, 2008: 12).

Geçmiş dönemlerde, özellikle geleneksel yaşantılarda, gelinler ve genç kızlar büyüklerinin yanında doğrudan konuşmaz, duygularını ve düşüncelerini oylar aracılığıyla ifade ettikleri, ne hissettiklerini ya da anlatmak istediklerini işledikleri oya motifleriyle dile getirmişlerdir. Örneğin, bir gelin kaynanasına kırgınlığını o gün başına taktığı yazmanın üzerindeki oya ile ifade ettiği Anadolu kültüründe yaygın olarak görülmüştür. Sümbül motifi, genellikle âşık olan ya da nişanlı genç kızlar tarafından kullanılmış, karanfil desenli oylar ise evli kadınlar tarafından baş aksesuarı olarak kullanılmıştır. Gül motifine sahip oylar, bazı bölgelerde gelinler tarafından, bazı bölgelerde ise evlilik çağına gelmiş genç kızlar tarafından tercih edildiği bilinmektedir. Evli olduğu eşi gurbete giden kadınlar ise, hasretlerini ve özlemlerini anlatmak için yabangülü motifli oyları kullanırlarmış (Gökdoğan Demirebilek, 2013: 1-5).

Kadınların tarih boyunca farklı şekillerde ve biçimlerde kullandıkları oyalardan baş aksesuarı olan yazmalar ise tarihte farklı isimlerle anılmış, 11.yy'da Türklerde "Ev bezendi", Memlüklerde "Oyu", Kırgız Türklerinde "Oyuma" şeklinde telaffuz edilmiştir. Yapılan arkeolojik kazılarda yazma ve oyanın M.Ö. 2000'lere kadar gittiği tespit edilmiştir. Fakat en çok 17.-18. ve 19. yy'da yaygınlaştığı görülmüştür. Cumhuriyet döneminde çok fazla ilgi görmemiş ve geçmişten geleneksel yollar ile gelerek günümüze ulaşmıştır. (Levent ve Levent 2020: 3-4). Yazma oyası; ince bükümlü, genel olarak ipek, pamuk ve naylon iplik ile tığ, firkete, iğne ve mekik gibi araçlarla birlikte yapılan, isteğe göre süsleme ögesi olarak pul, boncuk, inci vs. gibi gereçler kullanılarak el işi ile birbiri üzerine ilmeklenerek tutturulmasıyla oluşturulmuştur (Akpınarlı, 2009: 27).

Özenle işlenen yazmalar çeyiz kültüründe önemli yer tutmaktadır. Yazmalar farklı yörelerde "yazma sandığı" adı verilen çeyiz sandığına konularak sergilenmektedir (Kurt, 2020: 372). Geleneksel yazmalar, Türk tekstil sanatında önemli bir yere sahiptir. Desen ve kompozisyonlar Anadolu kültürünü yansıtan öğelerdir. Motifler; bitkisel, geometrik, düğümler ve sarmallar ile çeyizlik motifler ve saray motifleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çevik, 2010:16; Güzel, 2015:

94). Renk olarak ise canlı, doğal, parlak, altın, beyaz ve ipek renkleri görülür. Oyalardeki renkler estetik amacın yanı sıra bir mesaj vermek için de kullanılmaktadır. Örneğin, sarı; bezginliği, kırmızı; canlılığı ve sevgiyi, mavi; rahatlığı ve mutluluğu; yeşil isteği ve ümidi ifade etmektedir (Onuk, 2000: 13). Oyaların bu bağlamda sözsüz bir iletişim aracı olarak kullanılması özellikle Türk kültürü için oldukça dikkat çekicidir.

Yazmalar, el dokuması olarak uygulanmış ya da el işi ile baskı ve nakış teknikleri kullanılmış, hafif ve ince kumaşlar olarak tercih edilmiştir. Kadın kimliğini ön plana çıkartarak kadının toplumdaki rollerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı evlilik, mutluluk ve bereket gibi kavramlarla bağdaştırılmaktadır. Mersin yazmaları da Anadolu'daki yazmalar gibi geleneksel düşün ve kutlamalar için oldukça önemlidir (Sarıkaya, 2024: 24-26). Adından da anlaşılacağı gibi, temel işleme aracı iğne olan ve yapımında iplik, pul ile boncuk kullanılan iğne oyacılığı; yazma, mevlüt örtüsü, fular, bant, yaka çiçeği, oda takımı, karyola takımı ve masa örtüsü gibi ürünlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu el sanatı, bölgede sadece Kisecik köyü dışında kalan tüm yerleşim birimlerinde icra edilmektedir. Elde edilen iğne oyları Belen, Körmenlik ve Topaklı köylerinde tamamen satışa sunulurken; Çavdarlı, Meşelik, Sarıkavak ve Sarıkoyak köyleri ile Sebil kasabasında yarıdan fazlası, Çakırlı köyünde ise az oranda satışa çıkarılmaktadır (Yılmaz, 2005:14)

Görsel 1: Mersin Yöresine ait Yazma sandığı (Kurt,2011:73)

Anadolu'da süslenme ögesi olarak da görünen yazmaların, ince pamuklu bezler üzerine elle veya ahşap ile süslemesi yapılır. Elle çizilip, fırça ile yapılan "kalemişi yazma" denir. Baskı ile yapılan "baskılı yazma" adı verilmektedir. Ayrıca yazma kumaşlardan sadece başörtüsü değil; yastık- yorgan yüzü, seccade, bohça, önlük, peşkir, yemeni, mendil, yaşmak gibi eşyalar da yapılmaktadır (Salman, 1999:147).

Görsel 2: Mersin yöresine ait Çarkıfelek Oyası (Sarıkaya, 2024: 68)

Görsel 2a: Detay (Sarıkaya, 2024: 68)

Anadolu'nun iğne oyası kültüründe yer alan Mersin yöresine ait yazmalar, Geleneksel Türk El Sanatlarında önemli bir yere sahiptir. Motifler ve desenler genellikle doğadan esinlenilmiş bitkisel motiflerden gül, lale veya geometrik motifler ve çeyizlik motiflerinin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Yörede doğal ve canlı renkler tercih edilmiştir (Sarıkaya, 2024: 23).

Oyanın dünya edebiyatında "Türk Danteli" olarak anılması ve tüm dünyada Türklere özgü bir el sanatı şeklinde tanınması, bu sanatın Türk kültürüne ait olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, "oya" kelimesinin başka hiçbir dilde doğrudan bir karşılığının bulunmaması, bu el işçiliğinin kökeninin Türk topraklarına dayandığının en önemli kanıtlarından biridir (İşbilir, Sönmeztürk ve Göçer, 2022:1-20).

Görsel 3: Mersin yöresine ait olan Bahar Dalı Oyası (Sarıkaya, 2024: 62)

Görsel 3a: Detay (Sarıkaya, 2024: 62)

Mersin yazmalarında renk ve desen çeşitliliği tıpkı Anadolu'daki diğer yörelerdeki gibi hem sanatsal hem de kültürel yönden oldukça önemli bir mirastır. Bu çalışmada, kadınların çeyiz, mevlit gibi önemli geleneksel etkinlikler için hazırladıkları ve Mersin Olgunlaşma Enstitüsüne bağışladıkları yazmalar araştırılarak, gelecek nesillerin bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

OLGUNLAŞMA ENSTİTÜLERİ VE MERSİN OLGUNLAŞMA ENSTİTÜSÜ

Olgunlaşma enstitülerinin temelleri, 1945 yılında İstanbul'da açılan İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü ile atılmıştır. Zamanla, Türkiye'nin farklı şehirlerinde benzer enstitüler kurulmuş ve

geleneksel sanatların korunmasına büyük katkılar sağlamıştır. Bu enstitüler geleneksel sanatları yaşatmayı, Türk kültürünü araştırıp arşivlemeyi, unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını canlandırmayı, sanat ve tasarım alanında üretim yapmayı, El sanatlarını modern tasarımlarla buluşturmayı amaçlamaktadır (Akın, 2011).

Olgunlaşma Enstitülerinde, teorik ve uygulamalı eğitimler verilerek geleneksel sanatların yaşatılması sağlanır. Öğrencilere mesleki beceriler kazandırılır ve bu sanatların ticari hayatta da sürdürülebilir olması için projeler geliştirilir. Olgunlaşma Enstitüleri, Türk kültür mirasının korunması, el sanatlarının öğretilmesi ve nesilden nesile aktarılmasında önemli bir rol oynayan kurumlardır. Bu enstitüler, özellikle kadınlara yönelik mesleki eğitim fırsatları sunarken, Türk motiflerini ve geleneksel sanatlarını modern tasarımlarla harmanlayarak yaşatmayı hedeflemektedir. Geleneksel el sanatlarının öğretilmesi ve bu sanatların çağdaş tasarımlarla buluşturulması süreci, kültürel aktarımın temel yapı taşlarından biridir (Akın, 2011).

2011 yılında kurulmuş olan Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, Mersin'in kültürel mirasını koruma ve yaşatma amacıyla faaliyet göstermektedir. Mersin ve çevresindeki Yörük kültürüne ait motiflerin ve el sanatlarının öğretilmesi, bu enstitünün en önemli görevlerinden biridir. Yörük kültüründe sıkça kullanılan halı, kilim ve iğne oyası motifleri gibi unsurlar, bu enstitüde öğretilerek gelecek nesillere aktarılmaktadır. Enstitüde yalnızca Yörük kültürü değil aynı zamanda Türk-İslam Sanatının simgeleri, kullanılan motif ve kompozisyonlar atölyelerde işlenerek oluşturulmakta ve böylece geleneksel Türk el sanatlarının yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan iğne oyalı yazmaların tanıtımını amaçlamaktadır. Mersin Olgunlaşma Enstitüsüne bağış yoluyla gelen yazmalar incelenmiş; eserlerle ilgili bilgiler teyit edildikten sonra dokuma, nakış ve el sanatları usta öğreticilerinden teknik ve kompozisyon özellikleri hakkında bilgi alınmıştır. Eserler fotoğraflanmış, literatür taramasının ardından yazım sürecine geçilmiştir.

Bu araştırmanın etik ilkelere uygunluğu Mersin Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 04.04.2025 tarih ve 106 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

BULGULAR

Çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen ve kuruma bağış yoluyla gelen altı adet yazma; malzeme, teknik, motif ve kompozisyon açısından incelenmiştir. Yazmalarda pamuk kumaş, bazı örneklerde floş ipek malzeme olarak kullanılmıştır. Uygulanan teknikler arasında zürefa, sık iğne, attırma-eksiltme, fiskil, kare-üçgen ilmek ve çirtik yer almaktadır. Motif ve kompozisyonlar ise Mercan Oyası, Coşturan Oyası, Çakırdiken, Kabak Çiçeği, Pıнар Çalısı ve Lahana Oyası gibi halk ağzından türeyen, doğadaki endemik bitkilere dayalı isimlerle anılmıştır.

MERSİN OLGUNLAŞMA ENSTİTÜSÜNDE SERGİLENEN YAZMALAR**Görsel 4:** Mercan Çiçeği Oyası**Görsel 4a:** Mercan Çiçeği Oyası detay

Görsel 4: Erken Cumhuriyet Dönemi tekstil sanatının zarif bir örneği olan yazmanın temel malzemesi mavi renkte, pürüzsüz dokusu ile floş ipek kumaştandır olup, dönemin tekstil anlayışını yansıtan bir parça olarak dikkat çekmektedir. Yazmanın uçlarına işlenen desenler, Geleneksel Türk El Sanatlarının inceliklerini ve zenginliğini sergileyen farklı işleme tekniklerini içermektedir. Yazmanın dört kenarında Mercan Çiçeği Oyası modeli kullanılarak detaylı bir işçilikle süslemeler yapılmıştır (KK-1 Yapar, 2024). Bu süslemeler birden fazla teknikle işlenmiştir. Zürefa, iğne oyasının başlangıcında, kumaşla ana örgeyi birleştiren bölümdür. Zürefa iğne oyasının temeli olmakla birlikte zürefanın tekrarlanması ile iğne oyası oluşmaktadır (Onuk, 2000:19). Fiskil, kare-üçgen ilmek sık iğne teknikleri ve attırma eksiltme gibi geleneksel teknikler kullanılmıştır. Zürafa tekniği ile “dağ motifi” oluşturulmuş, fiskil ve ilmek ile üç boyutlu görünmesini sağlayarak derinlik ve hareketlilik katmıştır. Fiskil, ana örgelerin orta ve kenarlarında ipliklerin bol bırakılarak yapılmasından oluşmaktadır (Onuk, 2000:19.) Yazma 50-55 yıllıktır.

Görsel 5: Coşturan Oyası**Görsel 5a:** Coşturan Oyası detay

Görsel 5: Erken Cumhuriyet Dönemi tekstil sanatının zarif bir örneği olan yazmanın temel malzemesi lila renkte, pürüzsüz dokusu olan floş ipek kumaştandır. Yazmanın uçlarına işlenen oyalar, Geleneksel Türk El Sanatlarının inceliklerini ve zenginliğini sergileyen farklı işleme tekniklerini içermektedir. Yazmanın dört kenarında Coşturan Oyası modeli kullanılarak detaylı bir işçilikle süslemeler yapılmıştır. Bu süslemeler birden fazla teknikle işlenmiştir (KK-1 Yapar, 2024). Coşturan Oyali örtüler genellikle genç kızlar tarafından düğünlerde örtülmektedir (Onuk, 2000:128). Zürefa, kare ve üçgen ilmek, fiskil teknikleri kullanılmıştır. Zürefa tekniği ile 'Dağ Motifi' oluşturulmuş, üçgen-kare ilmek ve fiskil teknikleri ile üç boyutlu görünmesini sağlayarak derinlik ve hareketlilik katmıştır. Yazma 50-55 yıllıktır.

Görsel 6: Çakır Dikenli Oyası

Görsel 6a: Çakır Dikenli Oyası detay

Görsel 6: Erken Cumhuriyet Dönemi tekstil sanatının zarif bir örneği olan yazmanın temel malzemesi turkuaz renkte, desenli pamuk kumaştandır. Yazmanın uçlarına işlenen desenler, Geleneksel Türk El Sanatlarının inceliklerini ve zenginliğini sergileyen farklı işleme tekniklerini içermektedir. Yazmanın dört kenarında Çakır Dikenli Oyası modeli kullanılarak detaylı bir işçilikle süslemeler yapılmıştır. Bu süslemeler birden fazla teknikle işlenmiştir (KK-2 Karakuş, 2024). Dağ Çiçeği olan Çakır Dikenli, düğünden sonra okutulan Mevlit töreninde gelin yalnızca kaynanasına çakır dikenli örtüyü örtterek; "Bana diken gibi batma" mesajı vermektedir (Onuk, 2000:122). Zürefa, fiskil ve kare-üçgen ilmek teknikleri kullanılmıştır. Zürefa tekniği ile 'Dağ Motifi' oluşturulmuş, fiskil ve kare-üçgen ilmek teknikleri ile üç boyutlu görünmesini sağlayarak derinlik ve hareketlilik katmıştır. Yazma 50-55 yıllıktır.

Görsel 7: Kabak Çiçeği Oyası

Görsel 7a: Kabak Çiçeği Oyası detay

Görsel 7: Erken Cumhuriyet dönemi tekstil ürünlerinden bir örnektir ve estetik açısından oldukça dikkat çekicidir. Yazmanın dört kenarında yer alan Kabak Çiçeği motifi, zürafa, kare-üçgen ilmek ve fiskil tekniğiyle işlenmiştir. Bu motifi oluşturmak için kullanılan boru şeklindeki kök kısmı, zürafa tekniğiyle dikkatlice işlenmiş ve gövdesi ise artırma-eksiltme teknikleriyle iğne oyası kabak çiçeği biçiminde şekillendirilmiştir (KK-1 Yapar, 2024). Yazmanın lila renk tonlarında olması, dönemin modasına uygun bir renk tercihi olup, dönemin estetik anlayışına işaret eder. Yazma 50-55 yıllıktır.

Görsel 8: Pıynar Çalısı Oyası

Görsel 8a: Pıynar Çalısı Oyası detay

Görsel 8: Erken Cumhuriyet dönemi tekstil ürünlerinden bir örnektir ve estetik açısından oldukça dikkat çekicidir. Yazmanın dört kenarında yer alan Pıynar Çalısı motifi, zürafa ve sık iğne tekniğiyle işlenmiştir (KK-2 Karakuş, 2024). Pıynar Çalısı Akdeniz bitki örtüsü endemiği olmakla birlikte doğada sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Yeşil çiçekli Pıynar Çalısı oyası ile işlenmiş yazma Erken Cumhuriyet Dönemine aittir. Hüsne Peksoy tarafından 01.10.2024 tarihinde Mersin Olgunlaşma Enstitüsü'ne hediye edilmiştir. Yazmanın kenarına sentetik ipten zürafa tekniği uygulanarak başlanmıştır. Dağ motifi kare-üçgen ilmek tekniği ile oluşturulmuştur. Çiçek kenarları çirtik tekniğiyle süslenmiş, göbeği sarı fiskil ile işlenmiştir. Çirtik, ana örgelerin kenarlarını süsleyen basamak şekli veren ilmektir (Onuk, 2000: 19) Yazma 50-55 yıllıktır.

Görsel 9: Lahana Oyası

Görsel 9a: Lahana Oyası detay

Görsel 9: Erken Cumhuriyet Dönemine ait olan Lahana Oyası modeli işlemeli yazma mavi tonlarında pamuklu kumaştan yapılmış olup, Geleneksel Türk El Sanatlarını yansıtan işleme teknikleriyle süslenmiştir. Yazmanın kenarlarına sentetik ip ile Lahana Oyası modeli işlenmiş ve zürafa, sık iğne, tığ örücülüğü, artırma-eksiltme ve trabzan gibi teknikler uygulanarak detaylı bir işçilik sergilenmiştir (KK-2 Karakuş, 2024). Trabzan, geometrik şekilli iğne oylarında zürafa ile ana örgeyi birleştiren bölümdür (Onuk, 2000:1 9). Bu teknikler sayesinde motiflere üç boyutlu bir görünüm ve zarif bir dantel etkisi kazandırılmıştır. Yazma 55-60 yıllıktır

SONUÇ

Bu çalışmada Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde sergilenen yazmalar genel anlamda incelenmiş olup; işleme tekniği, kumaşı, kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri üzerinde durulmuştur. Yazmaların tarihinin, Orta Asya Türk Kültürüne dayandığı bilinmektedir. Geçmişten günümüze Geleneksel Türk El Sanatlarında önemli bir yere sahip olan yazmalar büyüklerimizin ellerinde işlenmiş ve çeyiz sandıklarına konulmuştur. Çeyizlik için oldukça önemli olan yazmaların öyle ki kendilerine has sandıkları bile mevcuttur. Mersin Olgunlaşma Enstitüsü'nde sergilenen bu yazmaların geçmişten geleceğe miras olması ve unutulmaması için bu sanatın yeniden canlandırılması amaçlanmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen altı adet yazma; malzeme ve teknik ile motif ve kompozisyon bakımından ele alınmıştır. Eserlerin tamamı Erken Cumhuriyet Dönemine tarihlenmiş ve kuruma hediye yoluyla gelmiştir. Zürafa, sık iğne, attırma-eksiltme, fiskil, kare-üçgen ilmek, çirtik gibi teknikler uygulanmıştır. Motif ve kompozisyon olarak Mercan Oyası, Coşturan Oyası, Çakırdiken, Kabak Çiçeği, Pıynar Çalısı ve Lahana Oyası gibi isimlendirmeler kullanılmıştır. Bu isimlendirmeler doğada bulunan endemik bitkilerin halk ağzı ile söylenmesiyle doğmuştur. Yazmaların malzemesinde kumaş pamuk olmakla birlikte bazı örneklerde floş ipeğin de kullanımı söz konusudur.

Geleneksel Türk El Sanatlarının önemli bir örneği olan yazmalar Anadolu'nun her karışında farklı desen ve motif kompozisyonları ile karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Mersin Olgunlaşma Enstitüsü'nde sergilenen yazmalar ile Geleneksel Türk El Sanatlarımızı gelecek kuşaklara aktarmak ve el sanatlarımız için bir farkındalık oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda bölgenin kültürünü ve sanat anlayışını yansıtan bu el işi yazmalar, çeyiz sandıklarında korunmuştur. Sadece baş örtmek için değil aynı zamanda okuntuluk, hediye ve mevlitlerde kullanım alanı bulması ile de oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akın, M. (2011). Kız teknik eğitim-öğretiminde bir örnek Ankara Olgunlaşma Enstitüsü (1958-2002). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Akpınarlı, H. F. (1995). El Örgüsü Çorapların Teknik Desen Renk ve Kullanım Özellikleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akpınarlı, H. F. (2009). Anadolu ve Makedonya Türklerinin Oyalardaki Kültürel Etkileşimler. Fethiye: II. Uluslararası Türk Kültür Kurultayı, 25-30.
- Akpınarlı F. H. ve Karabacak Ş. C. (2017). Oyalardaki bitkisel bezemelerin incelenmesi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6(34), 1879- 1892.
- Ayaz, B. (2020). Geçmişten bugüne Gönen oya pazarı ve geleneğinin temsili bağlamında Gönenli kadınlar. (Ed. Mustafa Açar& Mustafa Dinç). İçinde *Çağdaş yaklaşımlar odağında toplum ve kültür araştırmaları I*. (Ss.203-215), İstanbul: Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım.
- Çevik D. (2010). *İğne oyları, point lace*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gökdoğan Demirbilek N. (2013). Isparta kadınının gönül dili, gül oyları ve yapımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Gül Özel Sayısı, 37-41.
- Gümüş D. ve Uray G. (2018). Oya el sanatı üzerine bir inceleme. *The Journal of International Social Research*,1(55), 355-370.
- İşbilir S., Sönmeztürk G.ve Göçer M. (2022). Günümüzde Mersin olgunlaşma enstitüsünde üretilen iğne oyası tasarım örnekleri. *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 204-223.
- Kurt G. (2020). Yazma sandıkları. *Folklor Akademi Dergisi*, 3(4), 364 – 380.
- Levent A. ve Levent C. (2020). Örgenin oyalara yansıması; Malatya –Arapgir iğne oyları örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(70), 4218-4230.
- Onuk, T. (2000). *Osmanlıdan günümüze oylar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öngen Gamze A. (2023). Anadolu çeyiz geleneğinde işleme sanatı. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürarası Sanat*, 8(16), 150-160.
- Özdemir M. ve Çeler D. (2021). Aydın ili iğne oyları. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(54), 3635-3643.
- Salman F. (1999). Tarihi Türk Kumaş Sanatı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sarıkaya N. (2024). Mersin İli İğne Oyları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Soysaldı, A. (2020). Gönen iğne oyları ve oya pazarı. *Folklor Akademi Dergisi*, 3(4), 159-172.
- Vanlı, A. Y. (2008). Balıkesir İli Gönen İlçesi İğne Oyları ve Halk Eğitim Merkezinin İğne Oyacılığına Katkısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yenisoy, S. (2019). Geçmişten günümüze Mudurnu iğne oyları. *Arış Dergisi*, 15, 88-111. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.130>

Yıldız, D. (2023). Tekirdağ ili Karacakılavuz mahallesi iğne oyalarından çıkışlı gelinlik tasarımına çağdaş yorumlar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(44), 44, 2012-2030.

Yılmaz, E. (2005). *Mersin ili Cehennemdere vadisi köylerinin sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları ile orman kaynakları ilişkileri*. Tarsus: Çevre ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırmaları Enstitüsü.

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Naime Yapar, Mersin, Usta Öğretici, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü. (Görüşme tarihi: 12.03.2025)

KK-2: Nimet Karakuş, Mersin, Usta Öğretici, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü. (Görüşme tarihi: 12.03.2025)

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma Mersin Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 04.04.2025 tarih ve 106 sayılı onayı ile gerçekleştirilmiştir.